

”Lounaspaikan ikkunalaudalla näin posliinikukan. Se muistutti lapsuuteni valoisista öistä, jolloin väitän keskustelleeni posliinikukkien kanssa.” (Riitta)

Riitta Heikkinen (11.1.1949–30.3.2010) im memoriam

Pirjo Seddiki

KAUNEUS JA KATOAVAISSUUS

”Tällä aikakaudella tunteiden kautta haetaan tietoa maailmasta niin vahvasti, että aito sensitiivisyys sekoitetaan sentimentaalisuuteen”, Leea Klemola (Välinoro 2010).

Sain kutsun muistotilaisuuteen. Kutsukortin kuvassa nainen seisoo selin minuun päin katse kohti huikaisevaa vuoristomaisemaa. Väistämättä mieleen nousevat Caspar David Friedrichin maalausten vuoristoihin, auringonlaskuihin tai raunioihin keskittyvät silhuettimaiset hahmot. Kuvan ylevä maisema kutistaa katsojan katoavan pieneksi osaksi jotakin, joka jatkuu välinpitämättömänä paikallaan vaihtaen väriään ja hyvin hitaasti muotoaan meistä riippumattomissa auringon nousuissa ja laskuissa. Rinnassa puristaa kouraiseva tunne kauneudesta ja katoavaisuudesta. Saman katoamisen ja menetyksen melankolian voi kokea kauneuden äärellä yhä uudelleen. Haikeudessa ja katoavaisuudessa kaunis ja ylevä, jotka taiteilija Friedrichin aikaan jyrkästi erotettiin toisistaan, yhtyvät.

Viemme muistotilaisuuteen leikattuja kukkia, joiden riipaisevan tuhlaileva tarkoitukseton kauneus koskettaa ja harmittaa, mitä tuhlausta. Onko kokemus kauneudesta kaikkialla juuri samaa tuhlauksen ja turhuuden harmittelua, siihen sisältyvää mahdottomuutta säilöä tahtomme ja halumme vastaista pakotettua katoamista. Kauneuteen on niin vaikea suhtautua, siitä on vaikea kirjoittaa ja puheessa kauneus kuulostaa jopa naiivilta tai ainakin vanhahtavalta. Turha kauneus ja turha leikki lähestyvät toisiaan, niiden olemassaoloa on vaikea perustella utilitaristisin perustein, niille on väkisin löydettävä hyväksyttävä syy kuten terapia, voimaannuttaminen tai edes tuotteiden myyminen. Kun kaikki nähdään hyödyllisenä, lopulta myös ihmiset ja luonto, koko maailma muuttuu keinojen kokoelmaksi eikä ole olemassa enää omana itsenään. Siksi hyödyttömän kauneuden pyyteetön kokemus on niin merkittävä. Hyödyttömyydessä pääsemme osallisiksi suvereenisuudesta, joka on irtiotta esineistä, arkisten pyyteiden liekanarusta.

Nuoren lihan kiinteys ja ihon pehmeys on katoavaa, kaunista, mutta muutettuna yleiseksi abstraktioksi lehden rypyyvoidemainoksessa se kadottaa kauneutensa. Mainoskuvan photoshoppailtu kiinteys ei ole yksittäistä, se ei ole enää katoamaan tuomittua lihaa, se on yleistä, abstraktia sileyttä. Katoava kauneus houkuttelee imitatioon ja sen säilömiseen, eräänlaiseen muumioimiseen. Katoavaisuuden mukana häviää myös kauneuden haikeus ja kaunis kohde on vaarassa muuttua yksittäisestä kitschiksi, siis yleiseksi. Jäljitätkö katoavaisuuden menetyksessä kauniin metamorfoosin vähätelleyksi sieväksi? Muovikukkakimpun väriyhdistelmä on täsmälleen yhtä harmoninen ja kieh-

tova kuin kuihtuvan luonnonkukkakimpun, mutta sen kauneus on vähemmän arvostettua, kitschiä, kelpoista ainoastaan ymmärtämättömän rahvaan ihailtavaksi, siitä puuttuu kauneuden haikeus. Mitentä surulliselta näyttävätkään vanhusten palvelutalon parvekkeen räikeät muovipelargoniat, niiden katoamattomuus korostaa irvokkaasti ikkunan takana ihmisen lihan katovaisuutta.

Japanilainen esteettisen käsite wabi sabi tavoittaa katoavan, melankolisen kauneuden merkitystä. Wabi sabi asettuu Toiseksi länsimaisessa kulttuurissamme arvostetuille ominaisuuksilla kuten pysyvyys, suuruus, symmetria ja täydellisyys olemalla pysymätöntä, nöyrää, epäsymmetristä ja epätäydellistä. Käsitteen tarkempi määrittely kumoaa sen olemuksen, joka on pohjimmiltaan hämäryys, häilyvyys ja hetkeen sidottu määrittelemättömyys. Wabi-sanana etymologia viittaa rakkaudessa pettyneen runoilijan haikeuteen ja kirpeyteen sekä yksinäisyyteen. (Juniper 2003.) Wabi sabi sisältää arvokkuuden, joka saavutetaan ajan kanssa, hitaasti, ikääntymällä, nöyrästi, ruostumalla, hapettumalla, sammaloitumalla, rypistymällä.

Juha Varton (2005, 68) luennassa Simone Weilille kauneus on tavallaan yhtä melankolista. Hänelle aistittava maailma pysyy kauniina, kunnes siitä tulee osa itseä, jolloin se muuttuu jälleen olemattomaksi. Kauniin oleminen on tulemista kohti, ei sen saavuttamista. Haikeus on sen saavuttamattomuudessa, sellaisen menetyksessä, jota ei koskaan omistanutkaan. Weilia lainaten: *”Kauneus on hedelmä, jonka saa omakseen kättään ojentamatta, sillä välimatka on kauneuden luonne.”* (66.) Kauneuteen sisältyy myös halu, halu elämän intensiivisyyden olomuotona. Kauneus ymmärretään usein pintana, turhuutena, se latistuu erityisesti ihmisestä puhuttaessa kauneusfasismiksi tai pornoksi. Turvallista on arvostaa rumuutta ja kärsimystä, ne vaikuttavat aina syvällisemmiltä, ikään kuin rumassa pinta muuttaisi olemustaan, näkyvä saavuttaisi näkymättömät tasot kuin taikaiskusta. Ymmärrän kauneuden eräänlaisena haikeutena, menetyksen mahdollisuutena, kaipauksena. Melankolinen kadottamisen mahdollisuus on sisäänrakennettu tikittävän pommin tapaan kaikkeen yksittäiseen, kaikkeen lihaan. Kauneuden perusta on lihan katoavaisuus, kuoleman yksittäisyys. Ihmisen ainutkertaisuus ja sen pakahduttava katoavaisuus avaa meille kauneuden mahdollisuuden. Yleistettävä, ajateltu, abstrakti, toisin kuin sensitiivisesti koettu, ei katoa, se on aina jossain määrittelemättömässä muodossa yhteisenä ja jaettavana. Katoava yksittäinen on aina vain kerran, tässä hetkessä ja ihmisessä, tässä ainoassa ihmisen tekemässä teossa tai teoksessa. Sentimentaalinen imelä vaanii meitä kauneudesta puhuttaessa ja sen väistöliike vaatii juuri lihan läsnäolon.

”Audrius rakensi performanssinsa valosta ja pimeydestä. Koko ryhmä siirtyi Taideakatemiaan ullakolle, jonka ikkunat on peitetty, vain pieni valonsäde siilautuu ikkunoista. Audrius pukeutuu mustiin. Peilien avulla hän pyörittelee valojuovaa. Sitten hän riisuu mustan paitansa ja hajottaa kädellään aukon peitteen. Tilan leikkaa leveämpi valonsäde, joka valaisee ja samalla valojuova on täynnä kimaltelevia pölyhiukkasia.” (Riitan kuvaus pölyperformanssista.)

Lähteet

Juniper, Andrew 2003. Wabi sabi: the Japanese art of impermanence. Boston: Tuttle Publishing.

Varto, Juha 2005. Mitä Simone Weil on minulle opettanut. Helsinki: Kirjastudio.

Välinoro, Anne 2010. Ammattimies pitää ääntä. Aamulehti. 27.10.2010.